

Šis puslapis atspausdintas iš DELFI interneto vartų.
Adresas <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=30256015>

ET tyrėjas: Lietuva buvo viena svarbiausių vietų CŽV įtariamiesiems laikyti (atnaujinta)

Atnaujinta 12.10, Eglė Digrytė, www.DELFI.lt

2010 kovo mėn. 22 d. 11:31

© Reuters/Scanpix

Lietuva 2004-2006 m. buvo viena iš trijų svarbiausių vietų, kur gabenti JAV Centrinės žvalgybos valdybos (CŽV) sulaikyti įtariamieji teroristai. Taip pirmadienį Vilniuje vykstančioje tarptautinėje konferencijoje pareiškė Europos Tarybos (ET) tyrėjas Gavinus Simpsonas. Anot jo, šie žmonės mūsų šalyje galėjo būti tardomi nevenkiant žeminančio elgesio ir kankinimų. „Lietuva yra iš dalies atsakinga už tuos veiksmus“, – tvirtino jis ir kvietė tęsti CŽV veiklos Lietuvoje tyrimą, nes esą dar ne į visus klausimus atsakyta, įskaitant neaiškumą

dėl politinės priedangos.

Tarptautinę konferenciją apie CŽV Slaptųjų sulaikymų bei ypatingųjų perdavimų programos vykdymą Lietuvoje surengė Žmogaus teisių stebėjimo institutas kartu su Vilniaus universiteto Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės institutu bei Europos konstitucinių ir žmogaus teisių centru. Į renginį buvo pakviesti Lietuvos ir užsienio politikai bei ekspertai.

Tyrimas pasirodė nepakankamas

ET Parlamentinės Asamblėjos (ETPA) narys šveicaras Dickas Marty, kuriam buvo pavesta tirti šios programos įgyvendinimą, 2006 m. paskelbtoje ataskaitoje pažymėjo, kad CŽV buvo sukūrusi pasaulinį slaptųjų sulaikymų ir neteisėtų tarpvalstybinių pervežimų voratinklį. Anot jo, šį tinklą sukūrė ir jam vadovavo JAV, o programa buvo įgyvendinama padedant ar toleruojant EP narėms, „kurių pareiga yra laikytis įsipareigojimų pagal Europos žmogaus teisių ir Europos smurto prevencijos konvencijas“.

2007 m. ataskaitoje D. Marty nurodė, kad slapti sulaikymo centrai keletą metų veikė Lenkijoje, Rumunijoje ir galimai kitose ET narėse. Šios patalpos buvusios CŽV *High Value Detainee* (angl. ypač vertingų sulaikytųjų) programos, apie kurią pirmą viešai prabilo JAV prezidentas George W. Bushas 2006 m. rugsėjį, dalis.

Anot tyrėjo, CŽV rėmėsi NATO valstybių duotais daugiašaliais ir dvišaliais leidimais vykdyti programą, kuri sąlygojo „slapta vykdytus rimtus žmogaus teisių pažeidimus“. Ataskaitoje D. Marty vėl pabrėžė, kad kova su terorizmu negali kirstis su įstatymais ir žmogaus teisėmis.

„Kiek suprantu, 2004-2006 m. Lietuva buvo viena iš trijų svarbiausių sulaikymo vietų, į kurias buvo atgabenti vertingiausi sulaikytieji, kad būtų tardomi, o vėliau pervežami į Gvantanamą, – konferencijoje Vilniuje teigė G. Simpsonas, dalyvavęs ETPA tyrime. – Mūsų manymu, šių žmonių tardymus Lietuvoje galima prilyginti nežmoniškam ir žeminančiam elgesiui bei kankinimui. Lietuva yra iš dalies atsakinga už tuos veiksmus. todėl ET turi išsiaiškinti, kas čia vyko.“

Praėjusių metų gruodį paskelbtose, o vėliau Seimo patvirtintose Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto [išvadose](#) teigiama, jog Lietuvoje buvo įrengtos patalpos slaptam CŽV kalėjimui ir amerikiečių orlaiviai skraidė į mūsų šalį, tačiau ar buvo atvežami sulaikyti asmenys, nenustatyta. Aukščiausi pareigūnai apie tai nebuvo informuojami arba informuojami paviršutiniškai.

Pasak G. Simpsono, šis tyrimas atskleidė ne visą informaciją, nes esą nebuvo paminėti visi lėktuvų, galimai gabenusių sulaikytuosius, nusileidimai. „Mums tai nebuvo siurprizas, nes visos

šalys, tyrusios CŽV programos operacijas, bandė jas pridengti. Siekiant išvengti atskaitomybės buvo teigiama, jog tai yra nacionalinio saugumo klausimas, teisintasi slaptumu. Taip buvo kuriamos kliūtys tyrimui, bandoma nuslėpti nesąžiningą elgesį, – kalbėjo svečias.

Eksperto teigimu, įrengiant slaptuosius sulaikymo centrus reikėjo bent minimalaus politinio pritarimo. Nors nebuvo patvirtina, kad Lietuvoje toks pritarimas buvo, jis kalbėjo apie prielaidas, kad apie programos įgyvendinimą žinojo ne tik slaptosios tarnybos, bet ir politiškai atsakingi asmenys.

Vilnius atsirado CŽV programos žemėlapyje

Kaip pažymėjo G. Simpsonas, Slaptųjų sulaikymų ir ypatingųjų perdavimų programą sukūrė ir jai vadovavo JAV per CŽV bei kitas specialiąsias tarnybas. ET narėse, kurios dalyvavo šioje programoje, „buvo įvykdyta daugybė baisių žmogaus teisių pažeidimų“. 2006 m. tyrėjų paskelbtame vietu, kur vyko slaptos sulaikymo ar sulaikytųjų perdavimo operacijos, Vilniaus nebuvo. Dabar Lietuvos sostinė atsirado šiame tinkle, apimančiame ne vieną Europos ir kitų žemynų valstybę.

Tyrėjai atskleidė, kad CŽV sulaikytus asmenis gabenantys lėktuvai su įtariamaisiais pasipildyti degalų Europoje dažniausiai leisdavosi Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, Prahėje, Atėnuose. Vietos institucijos esą neklausdavo lėktuvų nusileidimo tikslo.

Kitose vietose vykdavo sulaikytųjų perdavimas – atskrisdavo po kelis orlaivius, įvairių šalių pareigūnai susitikdavo, kad galėtų koordinuoti operacijas. Tai esą dažniausiai vykdavo Ramštaine ir Frankfurte (Vokietija), Palma de Maljorkoje (Ispanija), Larnakoje (Kipras), Turkijoje, Baku (Azerbaidžanas). Lėktuvai čia stovėdavo nuo kelių dienų iki savaitės.

Trečios kategorijos šalyse būdavo sulaikomi įtariamieji teroristai ir perduodami CŽV, kad būtų nugabenti į slaptą kalėjimą. G. Simpsonas paminėjo, kad kai kurie žmonės buvo sulaikyti Milano gatvėse. Šeši įtariamieji į Gvantanamą buvo išvežti iš Bosnijos, vienas į Afganistaną – iš Skopjės (Makedonija). „Nacionalinės vyriausybės glaudžiai bendradarbiavo su JAV. Dažnai įtariamieji būdavo stipriai sumušami, jiems būdavo užmaunami gobtuvai, kad nieko nematytų, jie būdavo sukaustomi, prigrirdomi narkotikų ar kitų medžiagų, aprenjami specialia apranga, prirakinami prie orlaivio grindų“, – kalbėjo pranešėjas.

Jam baisiausias atrodė faktas, kad sulaikytieji buvo gabenami į ET nares: Lenkiją, Rumuniją. „Vilnius atitinka sulaikytųjų pergebenimo ir nugabenimo vietos apibūdinimą“, – tvirtino G. Simpsonas. Anot jo, ETPA ekspertų turimi duomenys patvirtino, kad vienu metu vyko ne viena perdavimo operacija, per porą savaitių būdavo pervežama daugybė įtariamųjų: „Matyti, kaip gražiai viskas buvo suderinta lyg orkestre.“

G. Simpsono žodžiais, stengiantis paslėpti panašias operacijas nuo parlamentinės ir teisminės kontrolės negalima dangstyti slaptumu ir saugumu. Italijoje, Vokietijoje, Makedonijoje, Rumunijoje vykusių tyrimų metu esą buvo surinkta mažiau nei pusė informacijos, kurios tikėjosi ETPA tyrėjai. Anot jo, tolesnis tyrimas reikalingas ir Lietuvoje: „Atrodo, kad „Oro navigacija“ taip pat bendradarbiavo su CŽV, siekiant, kad skrydžiai vėliau nebūtų susekami.“

Lėktuvai dažnai leisdavosi naktimis, civilinės aviacijos, pasienio ir kitų tarnybų pareigūnai negalėdavo patikrinti orlaivių. „Lietuvoje buvo įrengtas sulaikymo centras [Antaviliuose](#). Nežinome, kas ten vyko. Reikia dėti daug pastangų, kad sužinotume. Keletą metų Lietuvos tarnybos bendradarbiavo su kolegomis iš JAV, kad būtų įsteigtas toks centras. Šios CŽV veiklos toleravimas turėtų būti iširtas, nes kol kas dar ne viskas aišku“, – kalbėjo tyrėjas, pažymėdamas, kad kol kas negalima konkrečių asmenų susieti su konkrečiais lėktuvų skrydžiais.

Griežtai draudžiama DELFI paskelbtą informaciją panaudoti kitose interneto svetainėse, tradicinėse žiniasklaidos priemonėse ar kitur arba platinti mūsų medžiagą kuriuo nors pavidalu be sutikimo, o jei sutikimas gautas, būtina nurodyti DELFI kaip šaltinį.